

ORGANİK TARIM DESTEKLERİ: TÜRKİYE ÖZELİNDE BİR ARAŞTIRMA

Mehmet Türkan(*)ⁱ
Özlem Sökmen Gürçamⁱⁱ

ÖZ

Günümüzde nüfus artışı ile birlikte gıdaya olan ihtiyacın artması, bunu karşılamak için yapılan tarımsal üretimin önemini artırmaktadır. Bu sebeple de üreticiler, kimyasal gübreleri ve bitki büyüme düzenleyicileri üretimin her aşamasında kullanarak üretimi çok kısa sürede arttırmayı hedeflemektedir. Ancak kullanılan bu ürünlerin ilerleyen zamanlarda hem üreticiler hem de tüketiciler açısından birçok sorunu beraberinde getireceği göz ardı edilmektedir. Kullanılan gübre ve ilaçlar çevre kirliliğine sebebiyet vermekle birlikte insan sağlığını da olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle de üreticiler insan sağlığına odaklı ve çevreye de zarar vermeyen bir üretim tekniği olan organik tarım uygulamasına yönelirken tüketiciler de kendi sağlıklarını açısından daha çok organik gıdalar satın almaktadırlar. Ancak organik tarımın uygulanma süreci ve üretimin her aşaması üreticilerin maliyetlerini arttırmaktadır. Bu nedenle de hem üreticilerin maliyetlerini düşürülmesi hem de organik tarımın yaygınlaştırılması amacıyla organik tarıma yönelik destekleme politikalarına daha çok önem vermelidir. Bu çalışmada Türkiye’de 2006 yılından 2019’a kadar geçen süreçte organik tarıma verilen destekler incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: tarım, organik tarım, devlet desteği, Türkiye

ORGANIC AGRICULTURAL SUPPORT: A RESEARCH SPECIFIC TO TURKEY

ABSTRACT

Today, the increase in the need for food with population growth increases the importance of agricultural production to meet this. For this reason, producers aim to increase production in a short time by using chemical fertilizers and plant growth regulators at every stage of production. However, it is ignored that these products used will bring many problems both for producers and consumers in the future. Fertilizers and pesticides used cause environmental pollution and affect human health negatively. For this reason, while producers turn to organic agriculture, which is a production technique that focuses on human health and does not harm the environment, consumers buy more organic foods for their health. However, the application process of organic agriculture and every stage of production increase the producers' costs. For this reason, it should attach more importance to supporting policies for organic agriculture to reduce the costs of producers and expand organic agriculture. In this study, the supports given to organic agriculture in Turkey from 2006 to 2019 were examined.

Keywords: agriculture, organic agriculture, government support, Turkey

GİRİŞ

Organik tarım, dış tarımsal girdilerden ziyade ekosistem yöntemine dayanan bir uygulama olup sentetik gübreler, böcek ilaçları, veteriner ilaçları, genetiği değiştirilmiş tohumlar, katkı

ⁱ (*) Sorumlu Yazar (Corresponding Author). İğdır Üniversitesi, Organik Tarım İşletmeciliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi. İğdır-TÜRKİYE. ORCID: [0000-0001-8948-917X](https://orcid.org/0000-0001-8948-917X). E-mail: mehmetturkan4659@gmail.com

ⁱⁱ Dr. Öğr. Üyesi, İğdır Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İğdır-TÜRKİYE. ORCID: [0000-0002-2372-7355](https://orcid.org/0000-0002-2372-7355). E-mail: ozlem.gurcam@igdir.edu.tr

Gönderim (Submission): 30.12.2019

Kabul (Acceptance): 18.09.2020

maddeleri gibi zararlı girdilerin kullanımını ortadan kaldırarak potansiyel çevresel ve sosyal etkileri göz önünde bulundurmaktadır. Bu uygulama uzun vadede toprak verimliliğini korumakta ve arttırmakta, hastalıkları önlemekte ve tarım ekonomisini de canlandırmaktadır. Bu yönüyle düşünüldüğünde organik tarım verimi artırırken aynı zamanda ülke ekonomisine de katkı sağlamaktadır. Ancak organik tarım uygulamaları Türkiye’de diğer ülkelere kıyasla daha yeni bir uygulama olması açısından ülke ekonomisine katkı sağlaması açısından zayıf kalmaktadır. Bu bağlamda düşünüldüğünde organik tarımın ülkede artırılması amacıyla bu konuda desteleme politikalarına yer verilmesi ve bu politikaların artırılması günümüzde önemli bir konu olmaktadır. Yapılan bu çalışmada organik tarım konusu kavramsal olarak açıklanarak organik tarım uygulamalarında Türkiye’nin destekleme politikaları incelenmiştir. İncelemeler sonucunda görülmektedir ki organik tarım destekleri yeterli düzeyde değildir. Bu nedenle desteklerin artırılması yönünde öneriler sunarak organik tarımın ülke ekonomisine katkısının artırılması hedeflenmelidir.

ORGANİK TARIM KAVRAMI VE TÜRKİYE’DE ORGANİK TARIMIN ÖNEMİ

Organik tarım, ülke dillerinin farklı oluşu sebebiyle çeşitli devletler de birçok tanımla bulunmaktadır. Organik kelimesi ülkelerin farklı dil kökenlerine sahip olmaları nedeniyle her ülkede farklı adlandırılmaktadır. Fransa’da *bioloque*, Almanya’da *ökologisch* ve İngiltere’de *organic*, kelimeleri ile ifade edilmektedir. Yalnız Avrupa Birliği’nin doğal üretim ile ilgili yayınlamış olduğu tüzükte (2092/91 sayılı Konsey Tüzüğü) açıkça belirttiği gibi bu tanımlar eş anlamlıdır. Ekolojik (organik) tarım sistemi, son teknolojik cihazları kullanan, tüm imkânlardan faydalanan doğal yer altı kaynakları ve enerji gücünün uygun kullanılması ile maksimum verimli üretimin sağlandığı sistemdir. Ekolojik tarım doğal mahsul, köyde üretilen mahsul ya da yöresel mahsul değildir. Bu gibi etiketlendirmelerin kanunen garantisi ve belgesi yoktur. Aslında organik tarım, bu gibi yanıltıcı ifadelerle engel olabilmek için makul ölçülü ve kanunen tanımlı yapılmış denetim ve sertifikasyon zorunluluğu olan tarımsal üretim sistemini getirmektedir. Sadece ekim yapılan arazideki üretim ile sınırlı kalmayan organik tarım üretim aşamasından tüketime, pazarlamadan sofraya aşamasına kadar ki tüm aşamaları kontrol ve denetimini esas almaktadır (Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, 2019).

Organik tarımın Türkiye’de hem çiftçi hem de tüketici açısından pek çok avantajı ve dezavantajı bulunmaktadır. Organik tarımın avantajları şöyle sıralanabilir:

- ✓ Organik tarım ürün ihracat fiyatlarının diğer ürünlerin fiyatlarında %10-20 oranında yüksektir.
- ✓ Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin arazi yapısı organik tarıma uygun olmaktadır.
- ✓ Fiyatı zamanla artış gösteren enerji ve kimyasal gübre maliyetlerinde tasarrufa gidilmektedir.
- ✓ Organik tarımın istenilen düzeye çıkması için eğitimli iş gücüne de ihtiyaç duyulduğundan, ziraat mühendisleri için istihdam oluşturmaktadır.
- ✓ Yeni istihdam alanları yaratarak işsizliğin azalmasına katkı sağlamaktadır (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 2010).

Türkiye’de önemli olan bir diğer konuda tarımsal ürünlerde arz miktarında yaşanan dalgalanmalardır. Sürekli nüfusun arttığı ülkemizde tüketilen ve talep edilen ürünlerdeki artış, tarım ürünlerinin ihraç edilmesi sonucunda organik ürün arz miktarının önemini daha da arttırmaktadır. Bu nedenle organik mahsul randımanında eksilmeye sebep olabileceği

endişesiyle eski zamanlarda istenilen seviyede gerçekleşmediği ifade edilebilir. Organik tarım siteminin karşı karşıya olduğu dezavantajlar ise aşağıda belirtilmektedir:

- ✓ Ekolojik (organik) ürünün ihraç edilmeden satış piyasasında, tüketici kısmında organik tarım konusunda yeterli bilince sahip olmayışından dolayı zorluklarla karşılaşmaktadır.
- ✓ Organik tarım sisteminde uzman elaman eksikliği mevcuttur.
- ✓ Tarım arazilerinin parçalı ve küçük olmasından dolayı, uzak olmayan tarlalarda yapılan konvansiyonel ziraat faaliyetlerinin sebep olduğu eksilmeler ekolojik ziraat arazilerini olumsuz etkilemektedir (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 2010).

Nüfusun çoğalmasıyla birlikte besin ihtiyacını karşılamak amacıyla tercih edilen ayrıca “Yeşil Devrim” ismiyle bilinen, konvansiyonel tarımın dikkate almadığı sorunlara rağmen tarımsal üretimde yükselişin olduğu görülmektedir. Ancak yeryüzündeki kıtlık sıkıntısına ve organik gıda ihtiyacına etkili bir çözüm getirilememektedir. Tarımda uygulanan yoğun kimyasal ilaçların neden olduğu sorunlar, son yıllarda daha fazla ortaya çıkmaktadır. Salgın hastalıklar, doğanın tahrip edilmesi ve toprağın tahrip olma endişesiyle karşılaşılmaması neticesinde, tarımda devamlılığın sağlanması ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan doğal düzenin tekrar eski haline gelmesi için alternatif üretim sistemleri arayışı konusunda harekete geçilmiştir (Turhan, 2005, s. 14). Bunların sonucunda tarımda ekolojik dengeyi, doğanın dengesine zarar vermeden, ürün kalitesini arttırarak sağlığa zarar vermeyen ürünler üretme zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle ortaya çıkan tüm çalışmalar sonucunda “organik tarım” kavramı gündeme gelmiştir.

Dünya’da çevre kirliliğinin artmasıyla beraber hem ulusal hem de uluslararası düzeyde organik tarıma yönelik bazı yeni düzenlemeler yapılmakta ve hem sağlığa hem de doğaya faydalı olan organik ürün üretimi giderek artmaktadır (İpek ve Yaşar Çil, 2010, ss. 135-162).

Organik tarım yapmaya karar veren ülkeler öncelikle geleneksel ürünlerin üretimi ile işe başlamayı uygun görmüşlerdir (Marangoz, 2008, s. 30). Örnek olarak Danimarka’da süt, Hindistan’da çay, Arjantin’de et, Afrika ve Orta Amerika ülkelerinde muz, Türkiye’de sert kabuklu ve kurutulmuş meyveler, organik olarak üretilmesi tercih edilen ilk ürün gruplarıdır (Usal, 2006, s. 18).

Tarihsel olarak organik tarım ilk olarak ABD ve Avrupa’da gönüllü ve bazı öncü kuruluşlar tarafından başlatılmıştır (Tate, 1994, s. 25). İkinci Dünya Savaşından sonra, 1950 yılından itibaren zirai çalışmalarda sıkı bir şekilde uygulamada kullanılan kimyasal girdiler, yüksek verim elde ettirmiş ise de, bir yandan da çevreye zarar vermiştir. Toprak, su, hava kirlenmiş, kimyasal ilaç ve gübre kullanılması insan sağlığına ciddi zararlar vermiştir. Bu verilen zararların yüksek bir seviyeye ulaşması neticesinde kullanılan kimyasal girdilerin negatif etkileri tartışılmaya başlanmıştır. Bu yapılan tartışmalar gelişmekte olan ülkelere ziyade gelişmiş ülkelerde daha çok olmuştur; bu ülkelerdeki yetiştiriciler, kimyasal girdi kullanılmadan, çevre ve insan sağlığına zarar vermeyen ürünlerin üretilmesini ve tüketilmesini talep etmeye başlamışlardır.

Türkiye’de organik ürün üretimi dünya genelinde olduğu gibi zirai üreticiler aracılığıyla değil; 1980 yılının ilk yarısından sonra Avrupa genelinde çalışma yürüten işletme temsilcilerinin fındık, pamuk, kuru incir, kuru üzüm, kuru kayısı ve baklagiller talep etmeleri ve üretim tekniklerini tanıtmaya başlanmıştır. Türkiye’de organik tarım faaliyetleri ilk olarak Ege Bölgesinde başlamış, az sayıda olan üzüm çiftçisine Avrupalı organik tarım işletmelerinin mümessilleri aracılığıyla organik tarım üretimi tanıtılmıştır (Aksoy ve Altındişli, 1999, s. 291;

Aksoy, 2001, s. 314). Türkiye’de organik tarım çalışmalarının başlaması, gelişmiş ülkelerdeki insanların organik ürüne talebi doğrultusunda başlamıştır. Amaç Türkiye’nin ana tarımsal ürünleri konusunda dış talebi arttırmak ve yeni pazarlama alanlarına girmektir. Türkiye’de üretilen organik ürün sayısı her geçen yıl hem ihracatta hem de üretimde yükseliş göstermektedir. 1980 yılının ilk yarısında sekiz adet organik ürün üretimi ile başlayan organik üretim 2018 yılı itibari ile 213 ürüne ulaşarak önemli bir yere getirilmiştir. Türkiye özellikle kurutulmuş meyvelerde ve kuru meyvelerde, işlenme aşamasına gelmiş sebze ve meyve pazarlanmasında çok önemli bir konumdadır. Ancak, işlenme aşamasından geçmiş organik meyve ve sebzeler için eldeki pazar alanlarının korunması; farklı pazarların keşfedilmesi ve pazarlama imkânlarının arttırılarak organik tarım ticaretinin devamlılığı önemli konulardır (Ataseven ve Güneş, 2008, s. 26). Türkiye’de organik tarım açısından önemli olan bir konuda zirai üreticilere verilen devlet destekleridir.

ORGANİK TARIMA VERİLEN DEVLET DESTEKLERİ

Organik tarım üretimi yapan üreticiler, üretim sonucunda geleneksel ve konvansiyonel ziraat üreticileri gibi gelir sağlamalıdır. Ters durumda üreticiler organik tarım üretimi sonucunda kazanç elde edemedikleri için bu tarım uygulamasını seçmekten vazgeçebilirler. Organik tarımın ekonomik yararlarının dışında çevreye faydası olması gerekmektedir de, bu çevreye faydanın maliyet şeklinde yorumlanması genellikle göz ardı edilmektedir. Organik tarım üretiminin sosyal, maddi ve ekolojiye faydaları gibi hususlar bütünüyle düşünülmelidir (Er ve Başalma, 2008, s. 304). Türkiye’nin kırsal bölgede yaşayan nüfusun fazla olması ve kırsal nüfusun büyük çoğunluğunun tarımsal işlerle meşgul olması, ekolojik tarım ürünlerinin ihraç edilmesinin zor olmayışı Türkiye ekonomisindeki yerini çok önemli bir konuma getirmiştir. Türkiye’nin giderek dünya genelinde fazlaşan organik ürüne olan talebi karşılaması yönünden önemli gücü bulunmaktadır. Türkiye’nin iklimi, bitki örtüsü, organik tarımın yapılmasına müsaittir. Bu durum Türkiye’ye önemli bir üstünlük sağlamaktadır (Çetin ve Başarır, 2006, s. 80). Türkiye’de ekolojik ürünlerin üretimi 1980’li yıllarda başlamasına rağmen 2004 yılına kadar yeterli devlet desteğinin üreticiye verilmediği söylenebilir. Organik ürün üretiminde ortaya çıkan yeni gelişmeler, organik tarım desteklemelerinin yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. 2004 yılından başlayarak organik ürün destekleri artmaya başlamıştır. Türkiye’de Organik tarım konusunda ilk destekleme ödemesi bitkisel ürünlerin üretimi için Doğrudan Gelir Desteğine ek olarak faaliyet göstermiştir. Daha sonraki yıllarda ise organik tarım desteklerinin kapsamı genişletilmiştir. Ancak Türkiye’de yapılan desteklemelere bakıldığında organik tarım ile üretim yapan üreticilere ürünün üretimi ve pazarlaması aşamalarında yeteri düzeyde destekleme yapılmadığı ve bu nedenle üreticinin mağdur olduğu söylenebilir. Organik tarım ürünleri üreten çiftçilerin özendirilmesi ve desteklenmesi organik tarım iş sahasının gelişimi için önemli bir rol oynamaktadır (Ataseven, 2014, ss. 31-39). Doğaya zarar vermeyen organik tarımın sürekli olması ve ilk yeğlenen bir tarımsal üretim yöntemi şeklinde yer edinmesi için, tarımsal üretimle uğraşan çiftçilerin yönlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca konvansiyonel tarımdan daha çok gelir sağlamaları için çalışma yapılması gerekir. Diğer türlü çiftçiler organik tarım sistemini kabullenmeyecek ve organik tarımın sürekliliği olmayacaktır. Organik tarımın sürekliliğinin sağlanması amacıyla, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de bazı destekleme politikaları uygulamaya konulmuştur (Kızılaslan ve Olgun 2012, s. 6).

Organik tarım ile uğraşan ve tarım üretim alanlarında zirai üretim yapan, ürünleri ihraç eden firmalar uygulanan desteklerden yararlanabilmektedirler. Çevre dostu organik tarımın sürdürülebilirliğinin desteklenmesindeki amaçlar şöyle sıralanabilir (Orlund, 2003, s. 15):

- Organik tarım ile uğraşan çiftçi sayısını artırmak,
- Organik üretim maliyetlerinin azda olsa tedarik etmek,

-Geçiş evresinden sonraki süreçte organik ürünlerin üretilmesi amacıyla çiftçileri özendirilmek.

Bu bağlamda, genel olarak Türkiye’de organik tarım işi ile uğraşan üreticilerin yararlanabileceği destekler şunlardır: Faiz indirimli tarımsal destekler (kredi); doğrudan gelir desteği; Hazine arazisi kiralama; çevre amaçlı tarımsal arazilerin korunmasına yönelik destekler; iyi tarım uygulamaları ve toprak analizi yaptırılmasına ilişkin destekler olarak sıralanabilir. Bu desteklemeler aşağıda açıklanmaktadır.

Faiz İndirimli Tarımsal Krediler: Organik tarımın desteklenmesinde kullanılacak olan faiz indirimli tarımsal krediler Bakanlar Kurulu kararı sonrası Resmi Gazete’de yayınlanması ile resmîyet kazanmaktadır. Çiftçilere destek amacıyla faiz mevcut faizden %50 indirim yapılarak işletme kredisi olanağı sağlanarak gerek organik ürün üretimi yapacak çiftçiler gerekse organik üretim için harcama yapacak işletmeler de destekleme içerisine dâhil edilmiştir. 1/12/2004 tarihli ve 5262 sayılı Organik Tarım yasası ile 18/8/2010 tarihli ve 27576 sayılı Resmi Gazetede ilan edilen organik tarım ilkelerinin faaliyete geçirilmesine ilişkin yürürlüğe konulan esaslar çerçevesinde organik ürün veya organik tarım üretimi yapan, ürünü işleyen, toplayan, pazarlayan ve bu işlemleri uygulayacak olan çiftçilere sadece kendi faaliyetleri kapsamındaki etkinlikler için faiz indirimli kredi kullanılmaktadır. 10.02.2018 tarih ve 30328 sayılı Resmi Gazete de yayımlanan 2018/11188 T.C Ziraat Bankası A.Ş ve Tarım Kredi Kooperatifince tarımsal üretime dair düşük faizli yatırım ve işletme kredisi kullanılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu kararıyla organik tarım faaliyetinde bulunan üreticilere 2018 yılı için de cari faiz oranından %50 indirim ile 5.000.000 TL kredi üst limitinde kredi kullanılması imkânı sağlanmıştır (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2018).

Faizi düşük kredi olanağı sunan yasanın uygulanmasıyla birlikte hem organik üretim yapacak çiftçiye, hem de organik tarım konusunda yatırım yapacak işletmelere, faiz indirimli kredi desteklemesi eklenmiştir. Düşük faizli krediden faydalanmak için çiftçilerin organik tarım faaliyetinde aktif olarak çalıştıklarına dair yetkili kuruluştan belge almaları gerekmektedir. Alınan belgeler ile en yakın Ziraat Bankası şubesine giderek başvuruda bulunmaları gerekir. Düşük faizli kredi uygulaması 2019 yılında da yürürlüktedir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2019b).

Doğrudan Gelir Desteği: 30.04.2005 tarih ve 25801 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren “Bitkisel Üretimle İlişkili Olarak, Doğrudan Gelir Desteği Ödemesi Yapılmasına İlişkin kanun” ile organik üretim yapan çiftçilere, doğrudan gelir desteğine ek olarak dekar başına 3 TL ekstra destekleme yapılması kararlaştırılmıştır.

Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunması Programı kapsamında Üreticilerin Desteklenmesi (ÇATAK): Bu Program kapsamında, su ve toprak niteliğinin muhafaza edilmesi, doğal kaynakların devamlılığı, erozyonu önleme çalışması ve tarımın negatif etkilerinin minimize edilmesine yönelik sahaların muhafaza edilmesi hedeflenmektedir. Bu program üç aşamalı olarak uygulanmaktadır. Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunmasını Tercih Eden Üreticilerin Desteklenmesine İlişkin 2008/14268 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 14.11.2008 tarihli ve 27054 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanmıştır. Birinci grup: En az tarım alanı eken işletmelere dekara 45TL, ikinci grup: Su ve toprak alanlarının muhafaza edilmesi ve erozyonun oluşmasını engelleme durumunda dekara 60TL, 3. grupta Dünya dostu kültürel ve tarım yöntemlerinin uygulanmasında dekara 135 TL ödeme yapılması planlanmıştır. Program kapsamında yapılan destekler 2006 yılında ülke dışındaki kaynaklarca finanse edilmiş olup 2009 yılının ikinci yarısından başlayarak iç kaynaklar tarafından kaynak aktarılmıştır. Genel toplamları kümülatif kısmını belirtmektedir. Değişik kategorilerde üretim yapan çiftçilerin

desteklemeleri farklı bir şekilde hesaplaması yapıldığından, aşağıdaki tablo 1.de belirtilen üretici sayıları aynı olabilmektedir. Ayrıca 2018 yılından itibaren Çevre Amaçlı Destekleme programına yeni müracaatlar kabul edilmemektedir. Çatak Programının 2020 yılının bitmesiyle tamamlanması planlanmaktadır.

Tablo 1. Çatak Programı Kapsamında Verilen Desteklemeler (2006-2018).

Yıl	İl sayısı	Program kapsamındaki iller	Üretici sayısı	Alan(ha)	Ödeme miktarı
2006	4	Kırşehir, Isparta, Konya, Kayseri	469	1,726	1,434,000
2007	4	Kırşehir, Isparta, Konya, Kayseri	1,508	4,041	2,605,000
2008	4	Kırşehir, Isparta, Konya, Kayseri	1,484	4,063	4,630,000
2009	9(4+5)	Kahramanmaraş, Karaman, Çanakkale, Niğde, Nevşehir	1,881	4,752	5,061,922
2010	19(9+10)	Adana, Amasya, Aksaray, Burdur, Denizli, Mersin, Samsun, Sivas, Bilecik, Diyarbakır	2,940	8,808	10,347,256
2011	25(19+6)	Ankara, Aydın, Tokat, Manisa, Çorum, Edirne	4,648	14,414	16,128,359
2012	27(25+2)	Adıyaman, İzmir	6,568	21,804	23,182,680
2013	30(27+3)	Eskişehir, Hatay, Zonguldak	9,195	33,172	35,084,038
2014	43(30+13)	Afyonkarahisar, Bingöl, Bursa, Çankırı, Elazığ, Kars, Kastamonu, Kırıkkale, Kütahya, Malatya, Sakarya, Uşak, Yozgat.	15,430	50,559	52,890,491
2015	51(43+8)	Balıkesir, Bayburt, Giresun, Muğla, Osmaniye, Sinop, Tekirdağ, Trabzon.	22,671	77,969	81,346,357
2016	51	51 ilde uygulamalar Yürütülmüştür.	29,797	111,559	112,883,540
2017	57(51+6)	Erzurum, Erzincan, Gümüşhane, Kırklareli, Ordu, Yalova.	35,261	142,752	141,457,302
2018	58	Şanlıurfa	34,896	149,735	150,272,654
TOPLAM			166,834	625,736	637,652,975

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, (2019a)

Hazine arazisi kiralama desteği: Organik tarım kapsamında üreticilerin faydalanabilecekleri bir diğer destek türü ise çiftçilere arazi kiraya verilmesi ile ilgilidir. Devlet organik tarımın gelişimi ve yaygınlaşması için organik tarım işiyle uğraşmak isteyen üreticilere devlet arazisi kiralamada ayrıcalık sunmaktadır. Minimum 10 milyon Amerikan doları karşılığı TL değerinde organik ürün üretimi için envestisman yapmayı ve minimum 10 kişiye 10 yıl süre ile işe almayı garanti veren girişimcilere devlet arsaları 49 yıllığına kiralanmaktadır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2012). Üreticiler tarafından başka bir teşvik hususu da kalkınma ajansları aracılığıyla sağlanacak proje desteklemelerinde organik tarım sertifikasına sahip işletme sahiplerinin başvurularının kabulünde öncelik tanınmasıdır. Bu şekilde, üreticilerin organik tarım projesinin yapımı ve üretimin geliştirilerek fazlaştırılması teşvik edilmesi planlanmaktadır. Ayrıca, tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinden yararlanan üreticilere 600TL sübvansiyon

tediyesi yapılmaktadır. Organik tarım uygulamalarında destekleme yapılacak yerlerin nitelikleri 24.09.2014 tarihli ve 29129 sayılı Resmi Gazete’ de yayınlanan “Organik Tarım Destekleme Ödemesi Yapılmasına dair alınan karar belirtilmiştir. Bu karara göre; destekleme yapılacak alanların nitelikleri aşağıda belirtilmiştir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2014).

1. 1Organik Tarım Desteği (OTD) ödemesi, Organik Tarım Yönetmeliği’ne göre organik tarım yapılan Organik Tarım Bilgi Sistemi’nde (OTBİS) ve ÇKS’de 2014 ile 2015 üretim yılında kayıtlı aynı arazilere yapılır.

2. OTD ödemesi, ÇKS’ de ve OTBİS’ de 2014 üretim döneminde kayıtlı yetki verilmiş kuruluşça tüm kontrolleri yapılmış ve Yönetmelik kurallarına göre uygun bulunmuş Geçiş süreci 2, Geçiş süreci 3 ve organik statüde yer alan tarım arazileri ve bu arazilerde kayıtlı ürünlerden destekleme şartlarına uyumlu olan arazilere yapılmaktadır. Benzer şekilde olan organik tarımda üreticilerin faydalanabileceği farklı destekleme alanları mevcuttur. Ayrıca organik üretimin sürdürülebilirliği ve üretimin artırılması açısından üreticilerin desteklenmesi devam ettirilmelidir. Bu bağlamda düşünüldüğünde 2011’de yapılan bir araştırma, devlet destekleme politikalarının ne kadar önemli bir konu olduğunu kanıtlamaktadır. Araştırmada, üreticilerin organik tarım yapmaya başlamalarında belirleyici en önemli unsurun %34.5 oran ile organik tarım çalışmalarında üreticiye sağlanan teşvik ve destekler olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Yulafçı ve Demirtaş, 2014, s.1552).

Organik tarım üretim sürecinde kullanılacak olan tohumların ve diğer materyallerin kimyasal etkisinden arındırılmış olması gerekir. Bu konuyla ilgili kısım kanunla belli bir düzene sokulmuştur. Ancak, organik tarımın bir felsefesi bir fikri olduğu düşünülmekte ve bundan dolayı içeriğinde bazı kültürleri de barındırmaktadır. Tarım alanındaki kültürel bitki ve hayvan türlerinin yok olmasının önüne geçilmesi açısından, devlet desteklemeleri ile yok olmalarının önüne geçilebileceği öngörülmektedir (Yulafçı ve Demirtaş, 2014, ss. 1551-1554).

İyi Tarım Uygulamaları ile Toprak Analizi Yaptırılmasına ve Destekleme Ödemesi Yapılması: Organik üretim işi ile uğraşan, üretici kayıt programına ve OTBS’ye kayıt yaptıran üreticiler ile iyi tarım işi ile uğraşan üretici kayıt sistemine kayıt yaptıran üreticilere; toprak analizi destekleme olarak en az 50 dekar ve üzeri tarım arazilerinde, her 50 dekar araziye kadar analiz başına yetkili toprak analiz laboratuvarlarına dekar başına 40 TL, toprak analizini yaptırmış olan, çiftçi kayıt sistemine kayıt yaptırmış üreticilere de alan başına 2,5 TL desteklemenin verilmesi, organik tarım ve iyi tarım faaliyetleri ile toprak analizi yapılmasına ilişkin desteklemelerdir. Türkiye’de daha önce belirtilen “bazı kredilere sağlanan faiz indirimi” dışındaki desteklemeler etkin bir şekilde kullanılmamaktadır. Özellikle Avrupa Birliği’nde özelliği olan tarım alanları ve bu bağlamda organik tarımın geliştirilmesi amacıyla yeni bir teşvik politikası uygulanması amaçlandığında Türkiye’deki organik üretim ile uğraşan çiftçilerin mücadele edebilmeleri için geniş teşvik politik bir çalışmaya gereksinim duyduğu görülmektedir (Özkan, 2006, s. 676).

İlgili Bakanlığın strateji belgesinde alınan karar gereği 2006-2020 dönemleri arasında organik ürün üretimi konusunda destekleyici politikalar konusunda bazı faaliyetlerin yapılması düşünülmektedir. Bu faaliyetlerde organik üretilen ürüne has sübvansiyonlar mali olarak verilmeli, geçiş zamanı desteklemeleri, kredi ve sertifikasyon olarak yapıldığı fark edilmekteydi. Bu çalışmalar aşağıda belirtilmiştir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2019b).

- Organik tarımın geliştirilmesi için; üretim ve ürüne yönelik desteklemeler, konvansiyonel tarımdan organik tarıma geçiş aşamasında üreticiye pazarlama konusunda desteğin verilmesi ve Türkiye’de ekonomik gelişmede avantajlı olmayan bölgeler seçilerek organik üretim

yapmakta olan çiftçilere üretim yaptıkları arazi veya üretilen ürün adedine göre sübvansiyonların sağlanması,

- Organik tarımın doğaya kattığı pozitif etkilerinin ekolojik etkinlikler içerisinde ilave edilerek sübvansiyonun verilmesi, organik üretim işiyle uğraşan çiftçilerin, sertifikasyon ve kontrol fiyatlarıyla analiz fiyatlarına destek verilmesi,

- Tüketici ve Üretici zincirinde işleme, paketlenme, nakliye ve depolama gibi hasat bittikten sonrası prosedürün gelişiminin sağlanması için kredi ve teşviklerin sağlanması,

- AB’nde uygulandığı şekilde Ülkemiz ‘de de organik tarım ürünlerinin pazarlanması, çiftçilerin eğitim ve rehberlik görevleri yetiştirici yanlıları edilmeli ve çiftçi birliğine bağımlı yetiştiricilerin desteklemelerden daha çok faydalanılması sağlanmalı, (Kızılaslan ve Olgun 2012, s. 10).

Türkiye’de organik tarım ürünlerinin ihracatında ve üretiminde Ege Bölgesi ilk sırada yer almaktadır. Türkiye ’nin organik tarım üretimi ihracatının yüzde 75’i Ege Bölgesi topraklarında yapılmaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin organik tarım üretiminin artması ve öteki bölgelerin de bu konuda, katkıda bulunmasıyla, katma değerli ve inovatif ürünlere ağırlık verilmesi ile birlikte Türkiye’nin gelecekte 1 milyar Amerikan doları organik ürün ihracatına destek katacağı öngörülmektedir.

Türkiye’de 2016 yılında organik ürünler içerisinde en çok ihraç edilen ürün; 2.466 ton, 24.975.616,46 dolar fındık ve fındık ürünleri, 2017 yılında en çok ihraç edilen organik tarım ürünü; 14.902.5 ton, 56.108.024,5 dolar ile mısır, 2018 yılında ise 41.633,896 ton ile buğday ürünleridir. Yıllar itibariyle ihraç edilen ürünün değiştiği görülmektedir. Türk organik tarım sektörünün 2023 yılı için 2,5 milyar dolarlık ihracat hedefine ulaşabilmesi için desteklemelerin artırılması ihracat oranının yükseltilmesine katkı sağlayacaktır.

Türkiye’nin 2017 yılındaki ihracat gelirlerinin 156.993 milyar dolar olduğu tahmin edilirse, 2017 yılında uygulanmış olan 215.288.185,8 milyon dolarlık organik tarım ihracat geliri Türkiye gibi tarıma elverişli bir ülke için azalma göstermektedir. Bu uygulamanın gerçekleşmesi için kazancın yükseltilmesi ve organik tarım pazar kar oranının yükseltilmesi zorunludur. Hemen yapılmazsa bile gelecek dönemlerde organik üretimin değeri artacaktır. Türkiye’nin de pazar hissesini fazlalaştırması ve gereken önlemleri alması gerekmektedir. Görüldüğü gibi Türkiye’de ve dünyada organik üretim yapan çiftçilere faydalı olacak desteklemeler sunulmaktadır. Ancak bu konuda dikkatle üzerinde durulması gereken Dünya ve Türkiye’de organik üretimi vergiden koruyacak faal vergi özendirme araçlarının olmayışıdır. Organik ürüne sunulan desteklemelerin, çiftçilere devamlı bir kazanç sağlaması ve doğal sistemim sürekliliği için önem arz etmektedir. Ancak bu sübvansiyonlar kaynak bakımından problem oluşturabilecek bir etkiye sahip durumdadır. Bu sebeple organik üretime verilen desteklemelerin vergi teşvik konusunda da desteklenmesi önemlidir. Bunun için özellikle gelir ve kurumlar vergisi (gelire üzerinden alınan vergiler) vergi oranlarında indirim yapılmasıyla önemli bir sübvansiyon aracı olarak kullanılması düşünülen bir yapıdadırlar (Bahrs, 2004, ss. 148-154; İpek ve Yaşar Çil, 2010, s. 156).

30344 sayı numarası ile Resmi Gazetede yürürlüğe konulan 26.02.2018 tarih, 2018/11460 karar numaralı Bakanlar Kurulu Kararıyla organik tarımda nebat sal üretim ile meşgul olan üreticilere aşağıdaki tabloda gösterilen miktarlarda organik tarım ürün desteklemesi yapılmaktadır. Organik tarım ürün desteklemesi 4 kategoriye göre yapılmaktadır. Tablo-2 de görüldüğü gibi

2017 ve 2018 yıllarındaki destekleme fiyatları değişmemiştir. Bu durum üreticinin her yıl artan fiyatlar karşısında mağdur olmasına neden olmaktadır.

Tablo-2’de verilen desteklemelerden yararlanmayı düşünen çiftçiler son başvuru gününe kadar başvuru evrakını ÇKS’ye kaydı olduğu İl veya İlçe müdürlüklerine vermek zorundadır. Organik ürün desteklemesinden yararlanmak isteyen çiftçilerin yapılan üretim alanını OTBİS sistemi verilerinde, 2018 yılında yetki verilmiş kuruluşların aracılığı ile denetiminin yapılması gerekir. Ayrıca kanun hükümlerine göre denetim neticesinin uygunluğu ve OTBİS’e kaydının yapılmış olması gerekmektedir. Tanıtılan bilgilerin sorumluluğu üreticiye ait olmaktadır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2019b).

Tablo 2. Organik Tarım Ürün Desteklemeleri.

Organik tarım ürünleri		2017	2018
1.kategori ürünler	Acur, Adaçayı, Ağaç Kavunu, Ahududu, Aliç, Altın çilek, Altıntop, Anason, Arapsaçı (Fen çel), Armut, Avokado, Ayva, Badem, Bakla, Balkabağı, Bamya, Barbunya Fasulye, Barbunya Fasulye (Kuru), Bektaşıüzümü, Bergamot, Biber, Biberiye (Rozmarin), Bol Salat, Böğürtlen, Brokoli, Çamfıstığı, Çemen (Buy), Ceviz, Cibes, Çilek, Civanperçemi, Çörekotu, Çöven (Gypsophila), Dağ çayı (Sideritis), Defne, Dereotu, Domates, Dulavratotu, Dut, Ebegümeci, Ejder Meyvesi, Ekinezya, Elma, Endivyen, Enginar, Erik, Fasulye (Kuru), Fasulye, Fesleğen (Reyhan), Fındık, Frenk Üzümü, Gelincik, Gilaburu (Viburnum Opulus), Goji Berry (Kurt Üzümü), Gül, Havuç, Hıyar, Hindiba, Hünnap, Isırgan Otu, Ispanak, İğde, İncir, Japon Armutu, Japon Eriği, Kabak, Kamkat, Kantaron, Kuşüzümü, Karabuğday, Karayemiş, Karnabahar, Karpuz, Kavun, Kayısı, Kekik, Kereviz, Kestane, Kızılcık, Kimyon, Kinoa, Kiraz, Kiraz-Vişne, Kişniş, Kivi, Kohlraby, Kop Salat, Kudret Narı, Kuşburnu, Kuşkonmaz, Kuzukulağı, Labada, Lahana, Latin Çiçeği, Limon, Limon Grass, Lolorosso, Lolorosso (Kırmızı Yaprak), Lolorosso (Yeşil), Mandalina, Mantar, Marul, Maş Fasulyesi, Maydanoz, Mercanköşk, Melissa (Oğul Otu), Meyve Fidanı, Sebze Fideleri, Mizuna, Muşmula, Muz, Nane, Nar, Nektarin, Örtü Altı Fidecilik, Patlıcan, Pazi, Pepino, Pırasa, Piken Cevizi, Polarışsa, Portakal, Radika, Rezene, Roka, Safran, Salep, Sarımsak, Semizotu, Soğan, Şalgam, Şerbetçi Otu, Şeftali, Şeker Otu (Stevia), Şevketi Bostan, Şinik lav, Tarçın, Tarhun, Tanyeli, Tango, Tatsa, Tere, Trabzon Hurması, Turp, Turunç, Üvez, Üzüm, Üzüm Kurutmalık, Üzüm Sofralık, Vişne, Yaş Çay, Yabanmersini (Maviyemiş), Yenidünya, Yerelması, Zahter, Zencefil, Zerdali	100 TL	100 TL
2.kategori ürünler	Antep Fıstığı, Zeytin	70 TL	70 TL
3.kategori ürünler	Ayçiçeği, Bakla (Kuru), Bezelye, Börülce, Çeltik, Kenevir Lif, Ketan Lif, Mercimek, Nohut, Pamuk, Sarımsak (Kuru), Soğan (Kuru), Soya, Susam, Tütün, Yerfıstığı	30 TL	30 TL
4.kategori ürünler	Diğer Ürünler (1,2. ve 3. Kategori Haricindeki Ürünler ve Nadas)	10 TL	10 TL

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, (2019b).

Üretilen bütün eşya ve hizmetlerde yaşandığı gibi organik ürün konusunda da pazarlama ve üretim aşamaları birbiri ile bağlantılı olarak ele alınması gerekmektedir. Bundan dolayı hızla gelişen teknoloji ve dünyada yaşanan değişimler, ekonomide yaşanan gelişmeler, bunun sonucunda insanların hayata bakış açıları, pazarlama ve üretim tahmin edilenden fazla etkilenmiştir. Yalnız üretilecek ürün sayısı ve satış planlamasını pazarlama aşaması yönlendirmelidir. Yani tüketici talebine göre ürün üretilmelidir. Organik üretim sisteminin ana

yapısını oluşturan çevreye zarar vermeden pazarlama; üretimden depolama, ambalajlamadan, toplama, taşıma gibi tüm aşamalarda gereklidir (Ersun ve Arslan, 2010, ss. 20-21).

Türkiye'deki organik ürün pazarlama aşamasında yaşananlar incelendiğinde Tablo 3'te de gösterildiği gibi farklı istatistikî bilgilere ulaşılabilir.

Tablo 3. Organik Üretim Pazarındaki Gelişmeler (1987-2018).

Yıllar	Ürün sayısı	Üretici sayısı	Üretim alanı (hektar)	Üretim miktarı (ton)
1997	53	7.414	14.256	47.612
1998	67	8.199	24.042	99.300
1999	92	12.275	46.523	168.306
2000	95	18.385	59.985	237.210
2001	98	15.795	11.324	280.328
2002	150	12.428	89.827	310.125
2003	179	14.798	113.621	323.981
2004	174	12.751	209.573	377.616
2005	205	14.401	203.811	421.934
2006	203	14.256	192.789	458.095
2007	201	16.276	174.283	568.128
2008	247	14.926	166.883	530.225
2009	212	35.565	501.641	983.715
2010	216	42.097	510.033	1.343.737
2011	225	42.460	614.618	1.659.543
2012	204	54.635	702.909	1.750.127
2013	213	60.797	769.014	1.620.466
2014	208	71.472	842.216	1.642.235
2015	197	69.967	515.268	1.829.291
2016	238	67.878	523.778	2.473.600
2017	214	75.067	543.033	2.406.606
2018	213	79.563	626.885	2.371.612

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, (2019c).

Dış pazarlarca talep edilen ürünlerin, ihtiyaç miktarına göre üretimin yapılmasıyla önem kazanan organik ürünlerin üretimi 2000 yılından itibaren hızlanmıştır. Zaman geçtikçe pazar alanlarında farklı organik ürünlerin satışı gerçekleştirilmiştir. Örneğin 1997 yılında yaklaşık 7 bin 414 çiftçinin, toplam 14 bin 256 hektar alanda, 53 farklı mahsul ve 47 bin 612 ton organik ürün üretimi yapıldığı görülmüştür. 2018 yılından itibaren Türkiye'de 79 bin 563 çiftçinin, toplam 626 bin 885 hektar alanda, 213 farklı mahsul üretilmekte ve 2 milyon 371 bin 612 ton üretimiyle çok fazla organik tarım yapıldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'de tablodaki verilere baktığımızda talepler doğrultusunda giderek değerlendirilen organik tarım pazarının yükselişe geçmiş olduğu söylenebilir. Ancak üretici sayısı, üretim miktarı, üretim alanı, ürün sayısı (ha) her yıl artmamıştır. Bazı yıllarda azalmalar görülmektedir. Bu azalmaların önüne geçebilmek adına çalışmalar yapılmalıdır.

Organik tarımın standartların üstüne çıkması için, üretime ve ürüne yapılan desteklemeler ile organik tarıma geçiş hızlanmıştır. Pazarlamanın kolay yapılabilmesi için desteklerin yapılması ve Türkiye'de ekonomi açısından güçlükler yaşayan bölgelerin tespit edilerek organik üretim işiyle uğraşan üreticilere üretim miktarına ya da dekar temel alınarak desteklemenin yapılması gerekir. Organik tarım ekoloji dostu olması ve doğaya kattığı faydalarının yapılacak programların içeriğinde değerlendirilmesi, organik tarım işiyle uğraşan çiftçilerin, sertifikasyon ve analiz fiyatları ile kontrol fiyatlarının desteklemede yer verilmesi, tüketim, üretim aşamalarında işleme, depolama, paketleme ve taşıma gibi maliyetin arttığı işlemlerde teşviklerin sağlanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Avrupa da olduğu gibi Türkiye'de de

çiftçilerin üretilen ürünlerin danışmanlık, eğitimi ve pazarlanması konularında üretici birlikleri aracılığı ile yapılmalıdır (Merdan, 2014, s. 14).

Organik tarımsal üretim sisteminde önemli olan konulardan bir diğeri de eğitim, organik tarım işiyle uğraşanların eğitim alt yapılarının olması gerekmektedir. Çünkü amacı sadece fazla para kazanmak olan kişiler fırsat bulduğunda (ilaç kullanma gibi) istismara açık olabilmektedir. Bu fırsatçılığın önüne geçebilmek ve doğal dengenin bozulmasının önüne geçebilmek için, Tarım Bakanlığı'nın taşrada bulunan teşkilatlarına organik tarım konusunda eğitilmiş, deneyimli ve bilgisi olan teknik eleman ve mühendis sayısı çok sınırlı olduğu için üreticinin bilgilendirilmesi ve denetlenmesi konularında bakanlığın etkisiz kaldığı görülmektedir. Bu yüzden, Bakanlığın ilgili kuruluşlara eğitilmiş ara eleman ve uzman sayısında artışa gitmesi gerekmektedir (Zafer, 2005, s. 35). Organik tarım sistemi Türkiye açısından ele alındığında su kaynakları, çeşitli topraklarının oluşu, iklim çeşitliliği açısından organik ürün üretimi için elverişli şartlara sahiptir. Ancak Türkiye tarım arazilerinin çok az bir kısmını organik tarım için kullanmaktadır. Türkiye'de ki organik tarım faaliyetlerinin, gelişmiş ülkelerdeki standartları yakalayabilmesi için; ilk olarak halkın organik ürün konusunda bilinçlendirilmesi, yaygınlaştırılması, psikolojik, sosyolojik, ekonomik vb. konuları temel alınarak kapsamlı bir değerlendirme yapılarak ortak bir talep oluşturulması gerekmektedir. Oluşturulan talep sonrası organik ürün üretimi aşamalarında ve pazarlama konularında üreticinin teknik ve ekonomik olarak destekleyici politikalar uygulanmalıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde dünya nüfusu zamanla artarken, doğal kaynaklarda hızlı bir şekilde tükenmektedir. Ayrıca zamanın en büyük problemlerinden olan küresel ısınmanın ve ekolojik kirliliğin artmasıyla doğal denge bozulmuştur. Organik tarım bu bozulan doğal dengenin tekrar kurulması için gerekli olan bir tarımsal sistem olarak düşünülmektedir. Zamanla organik ürün üretim alanının genişlemesi, organik ürün sayısının artması ve insanların organik tarım konusunda organik tarım sisteminin pozitif tarafı olmaktadır.

Organik tarım sisteminin sürekliliğini koruması için, dünyadaki değişim ve gelişime ayak uyduracak çiftçilerin; her kesime hitap ederek tüketiciye yönelik pazarlama anlayışıyla hareket etmesi gerekmektedir. Ürünlere olan ilginin fazlalaşmasıyla ürünün tüketiciye daha kolay ulaşımının sağlanması ayrıca tüketicinin organik ürünler konusunda bilgilendirilmesi gerekmektedir.

Türkiye'nin organik üretim ve ihracat verileri incelenmesi durumunda, sahip olduğu önemli gücü gerektiği kadar ve etkili bir biçimde kullanamadığı söylenebilir. Hâlbuki Türkiye, organik ürün üretimi için iklimi ve toprak konusunda ergonomik koşullara sahiptir. Türkiye'de organik ürün sayısı ve üretimini artırılması, ayrıca sağlığa yararlı ürünlerin tüketiminin de daha çok teşvik edilmesi, Devlet tarafından üreticilere yeteri düzeyde desteklemenin yapılması gerekmektedir.

Organik tarımın Türkiye'de istenilen düzeye çıkması için bazı düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bu düzenlemeler;

1. Bitkisel üretimde yapılan desteklemelerin artırılması,
2. Türkiye'de tüm gelir gruplarının tüketebileceği organik ürünlerin üretimini desteklenmesi, izlenebilirliğin tesis edilmesi, etkin kontrol ve sertifikasyon sisteminin işletilmesi, organik ürün konusunda tüketici bilincinin artırılması,

3. Üreticiler organik tarım konusunda yaşadıkları sıkıntılardan en mühim olanı ürün pazarlaması aşamasında yaşamaktadır. Üretici organik tarıma başlama aşamasında anlaştığı üretim yapan işletme ile ürünü alma konusunda anlaşmasına rağmen bu aşamada sorunlar yaşanabilmektedir. Bu sorunların ortadan kaldırılması için, hükümet bazı politikalar ile üreticiyi koruma altına almalı ya da pazarlama dönemlerinde üretici özel destekler ile desteklemeli,
4. 2006-2020 yılları arası dönemler için hazırlanan Organik Tarım Strateji Belgesi'nde kontrol, sertifikasyon, pazarlama ve geçiş dönemine yönelik desteklemenin yapılacağı planlanmıştır. Hazırlanan planlar doğrultusunda bugüne kadar kayda değer bir çalışma yapılmamıştır. Ancak, yapılacak yeni bir düzenleme ile planlamalar doğrultusunda üreticilere destek verilmeli,
5. Ülkemizde organik ürünler genellikle dış talebin karşılanması için üretilmektedir. Ancak, organik üretimin ihracat amacının dışında, üretim amaçlı olması, organik üretimin gelişimi açısından önem olmalı,
6. Organik tarımın tanıtımı, tanınırlığının ve güvenilirliğinin artırılması gibi projelerin kapsamı genişletilmeli,
7. Organik tarım üreticisine verilen sübvansiyonların vergi teşviğiyle desteklenmesi halinde, organik tarımsal üretim yelpazesinin genişlemesi sağlanmalı.

Sonuç itibarıyla, organik tarıma verilen destekler çeşitlenerek devamlılık arz edecek şekilde yapılması gereklidir. Organik tarım sektörünün dinamik yapısı temel alınarak yapılması planlanan programlarla devam etmekte olan desteklemelerin süreklilik arz etmesiyle desteklenen ürün sayısının artırılması gerekir. Özellikle Türkiye'de tüketici ve üreticiye yönelik olarak planlanmış olan seminerler ile organik tarım sistemin gelişimine katkı sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

- Aksoy, U. ve Altındişli, A. (1999). Dünyada ve Türkiye'de Ekolojik Tarım Ürünleri Üretimi, İhracatı ve Geliştirme Olanakları, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No: 1999-70, İstanbul.
- Ataseven, Y. (2014). Türkiye'de Organik Tarımda Yaşanan Gelişmelerin Değerlendirilmesi. Ziraat Mühendisleri Odası Tarım ve Mühendislik Dergisi, 106/2014, s:31-39, Ankara.
- Bahrs, Enno (2004). Proposal For A More Efficient Subsidy System For Organic Farming: Potential Use Of The Tax System Within The European Union, Renewable Agriculture And Food Systems, Vol:20, No:3, pp.148-154.
- Çetin, A. ve Başarır, A. (2006). Organik Tarım ve Kırsal Kalkınma, içinde, İ. Hakkı Eraslan, Ferhat Şelli (Ed.),Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Organik TarımSektörü: Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar, URAK Yayınları, No:2006/1, İstanbul.
- Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği (2019), Organik Tarım ve Ürünleri, Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği Web Sayfası. http://ekolojikpazarlar.org/?page_id=249, adresinden 4 Ekim 2019 tarihinde erişilmiştir.
- Er, Celal ve Başalma, D. (2008). Organik Tarımdaki Gelişmeler, Nobel Yayınları, İstanbul
- Ersun, N. ve Arslan, K. (2011). Türkiye'de Organik Tarım ve İyi Tarım Uygulamaları: Üretim ve Pazarlama Esasları, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.
- Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2018). Organik Tarım Destekleri, Resmi Gazete Web Sayfası. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/03/20180316-18.htm> adresinden 05 Ekim 2019 tarihinde erişilmiştir.
- İpek, S. ve Yaşar Çil, G., (2010). Uluslararası Ticari Boyutuyla Organik Tarım ve Devlet Destekleri. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, (5:1), s: 135 – 162.
- Kızılaslan H. ve Olgun A. Türkiye'de Organik Tarım ve Organik Tarıma Verilen Desteklemeler. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi, 2012, 29 (1), 1-12
- Marangoz, M. (2008). Organik ÜrünlerinPazarlanması, Ekin Kitabevi
- Merdan K. (2014). Türkiye'de Organik Tarımın ekonomik analizi: Doğu Karadeniz uygulaması, Atatürk Üniversitesi, İktisat Anabilim Dalı Doktora tezi, Erzurum.

- Merdan, K. (2014). Türkiye’de organik tarımın ekonomik analizi: Doğu Karadeniz Bölgesi uygulaması, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Doktora Tezi, s:24-26 Erzurum
- Orlund, K. 2003. Norwegian Experience with Conversion and Support Payments for Organic Farming. Conversion and Support Payments, in Organic Agriculture: Sustainability, Markets and Policies, OECD Publishing s.12-245.
- Özcan, Z. (2019). Mecburi istikamet organik tarım. Aksiyon Dergisi, Sayı: 560.
- Özkan, Z. (2006). Türkiye’de Organik Tarım Mevzuatı ve Politikalar, içinde, İ. Hakkı Eraslan, Ferhat Şelli(Ed.), Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Organik Tarım Sektörü: Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar, URAKYayınları, No:2006/1, İstanbul.
- Tate, W. B. (1994). The Development of the Organic Industry and Market: An International Perspective. Lampkin N.H. and S. Padel (eds). The Economics of Organic Farming: An International Perspective. Wallingford: CAB.
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (2010). Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına Yönelik Yönetmelik / Organik Tarım İlkeleri, Resmi Gazete Web Sayfası.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/08/20100818-4.htm> adresinden 4 Kasım 2019 tarihinde erişilmiştir.
- Tarım ve Orman Bakanlığı (2012). Türkiye Organik Tarım Stratejik Plan 2012-2016. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü, Ankara,
- Tarım ve Orman Bakanlığı (2014). Organik Tarım Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair Tebliğ 24 Ekim 2014 tarihli ve 29129 sayılı Resmi Gazete, Tarım ve Orman Bakanlığı Web Sayfası.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/09/20140924-11.htm> adresinden 20 Kasım 2019 tarihinde erişilmiştir.
- Tarım ve Orman Bakanlığı (2019a). İstatistikler-Bitkisel Üretim, Tarla ve Bahçe Bitkileri / ÇATAK Destekleri,. Tarım ve Orman Bakanlığı Web Sitesi.
<https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Bitkisel-Uretim/Tarla-Ve-Bahce-Bitkileri/CATAK> adresinden 04 Kasım 2019 tarihinde erişilmiştir.
- Tarım ve Orman Bakanlığı (2019b). İstatistikler-Bitkisel Üretim, Organik Tarım Destekleri, Tarım ve Orman Bakanlığı Web Sitesi.
<https://tarimorman.gov.tr/konular/bitkisel-uretim/organiktarim/destekler> adresinden 10 Ekim 2019 tarihinde erişilmiştir.
- Tarım ve Orman Bakanlığı (2019c). İstatistikler. Tarım ve Orman Bakanlığı Web Sitesi.
<https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Bitkisel-Uretim/Organik-Tarim/Istatistikler> adresinden 12 Kasım 2019 tarihinde erişilmiştir.
- TUIK (2019). Dış Ticaret Verileri, Türkiye İstatistik Kurumu Web Sitesi.
<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=dis-ticaret-104&dil=1> adresinden 12 Kasım 2019 tarihinde erişilmiştir.
- Turhan, Ş. (2005). Tarımda Sürdürülebilirlik ve Organik Tarım. Tarım Ekonomisi Dergisi, cilt: 11, 13-24.
- Usal, G. (2006). Toros Dağ Köylerinde Organik Tarım Yoluyla Üretici Gelirlerini Arttırma Olanakları. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Doktora Tezi, Adana. S:18
- Yulafçı, A. ve Demirtaş, M. (2014). Anadolu’da Tarımsal Kültürün Kayıt Altına Alınması. XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 03-05 Eylül 2014, Cilt:3, s: 1551-1554, Samsun.

